

Σύγχρονη νέα ελληνική: προβληματικές περιοχές του γραπτού λόγου

Α' μέρος: περί ορθογραφίας

Άννα Ιορδανίδου

*Πανεπιστήμιο Πατρών
Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης*

Ο τίτλος του άρθρου παραπέμπει σε μια συνοπτική αναφορά σε ορισμένα ζητήματα γραπτής χρήσης της νεοελληνικής γλώσσας που προκαλούν αμηχανία και προβληματισμό στους χρήστες.¹ Βάση για την αντιμετώπιση όλων αυτών των ζητημάτων συνιστούν οι ρυθμίσεις της σχολικής Γραμματικής (αναπροσαρμογή της Μικρής Νεοελληνικής Γραμματικής του Μανόλη Τριανταφυλλίδη), η οποία αποτελεί την επίσημη, κρατικά θεσμοποιημένη, από το 1976, γραμματική κωδικοποίηση της νεοελληνικής γλώσσας («κοινής νεοελληνικής», χωρίς διαλεκτικά στοιχεία). Αναλυτικότερη μορφή της είναι η «Μεγάλη» Γραμματική του Τριανταφυλλίδη.²

Τα γραμματικά αυτά βασικά βοηθήματα ορίζουν σε επαρκή βαθμό τις γραπτές (κυρίως) συμβάσεις της νεοελληνικής γλώσσας, όπως, για παράδειγμα, την ορθογραφία. Θέτουν τις θεμελιώδεις αρχές στις οποίες βασίζεται η ρύθμιση του γλωσσικού κώδικα και υποδεικνύουν συγκεκριμένες πρακτικές λύσεις. Με δεδομένο όμως ότι η αρχική γραφή αυτών των κειμένων ανάγεται στη δεκαετία 1940-1950 και ότι μόνο μετά το 1976 «δοκιμάζονται» σε ευρεία κλίμακα σε όλα τα είδη γραπτού λόγου, είναι φυσικό να μην καλύπτονται κάποιες ειδικές περιπτώσεις ή να καλύπτονται ελλιπώς, αφήνοντας ερωτηματικά και απορίες. Δεν είναι λοιπόν περίεργο που η αντιμετώπιση προβλημάτων στη χρήση της κοινής νεοελληνικής αποτέλεσε τα τελευταία είκοσι χρόνια θέμα εκτεταμένης αρθρογραφίας στον τύπο (και εκπομπών στο ραδιόφωνο και στην τηλεόραση), όπως και θέμα

¹ Για μια λεπτομερέστερη συζήτηση, βλ. Ά. Ιορδανίδου (επιμ.), *Οδηγός της νεοελληνικής γλώσσας*, εκδόσεις Πατάκη, 1998 (θέματα συλλαβισμού, μονοτονικού, στίξης, τελικού -ν, ορθογραφίας, αρχικών κεφαλαίων, μεταγραφής ξένων κυρίων ονομάτων κτλ.). Στο β' τόμο, που πρόκειται να εκδοθεί, θα περιλαμβάνονται θέματα σύνταξης και λεξιλογίου.

² *Νεοελληνική γραμματική (της δημοτικής)*, Αθήνα, Ο.Ε.Σ.Β., 1941 (ανατύπωση με διορθώσεις, Θεσσαλονίκη, Α.Π.Θ., Ινστιτούτο Ν.Ε. Σπουδών, Ίδρυμα Μ. Τριανταφυλλίδη, 1978).

αρκετών βιβλίων.³ Συνήθως πρόκειται για επισήμανση λαθών και προβληματικών περιπτώσεων, όπου οι προτεινόμενες «θεραπείες», είτε λαμβάνουν υπόψη τις υποδείξεις της σχολικής Γραμματικής είτε όχι, έχουν τη μορφή λίγο ως πολύ αφοριστικών και αποσπασματικών οδηγιών (όχι αυτό αλλά εκείνο... , λάθος αυτό, σωστό εκείνο...) που δεν αφήνουν να διαφανεί κάποια γενικότερη λογική και μέθοδος προσέγγισης. Αν δηλαδή ο χρήστης της γλώσσας βρεθεί μπροστά σε μια περίπτωση που δεν περιλαμβάνεται στην ύλη παρόμοιων βιβλίων, είναι πολύ δύσκολο, έως ακατόρθωτο, να μπορέσει να δώσει μόνος του μια ικανοποιητική λύση.

Αν δεχθούμε την αναγκαιότητα για ρύθμιση της χρήσης της γλώσσας (για λόγους εκπαιδευτικούς πάνω απ' όλα, αλλά και χρηστικούς), τότε θα πρέπει να ορίσουμε σαφώς ότι η ρύθμιση αυτή δεν μπορεί να στηρίζεται σε νεφελώδεις υποκειμενικές απόψεις, αλλά σε μια διεξοδική (και με επιστημονική μέθοδο) περιγραφή τόσο του γλωσσικού συστήματος όσο και της ποικιλίας που χαρακτηρίζει τη γλωσσική πρακτική των ομιλητών-χρηστών. Αυτό σημαίνει ότι προτείνονται λύσεις με γνώμονα τους κανόνες της επίσημης Γραμματικής, που να είναι όμως πρακτικές και ευέλικτες και να παρέχουν στο χρήστη της νεοελληνικής ένα όσο το δυνατόν ευρύτερο φάσμα επιλογών, ώστε να αποδώσει με τον καλύτερο τρόπο τα νοήματά του, να γίνει κατανοητός από τους αποδέχτες, να οργανώσει και να παρουσιάσει πληροφοριακό υλικό με το μέγιστο βαθμό ακρίβειας και σαφήνειας, να διατηρήσει το προσωπικό του ύφος, να προσαρμόσει το λόγο του με τον καταλληλότερο τρόπο σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση λεκτικής επικοινωνίας και σε κάθε είδος κειμένου. Με λίγα λόγια: να πετύχει μια διατύπωση και παρουσίαση κειμένου που να σέβεται κάποιους γενικούς κανόνες και συγχρόνως να αναδεικνύει την ιδιαιτερότητα της προσωπικής έκφρασης και του είδους του λόγου όπου ανήκει.

Ας διευκρινίσουμε ότι «προσωπική έκφραση» δε σημαίνει ακύρωση των συμβάσεων της Γραμματικής, αντίθετα, σημαίνει αξιοποίηση και εφαρμογή για διευκόλυνση της (γραπτής κυρίως) γλωσσικής παραγωγής. Η—δυστυχώς αρκετά διαδεδομένη στη χώρα μας—πρακτική της «δικής μου άποψης για το μονοτονικό», της «δικής μου άποψης για το τελικό -ν», της «δικής μου άποψης για την ορθογραφία» κτλ. δυσχεραίνει τόσο την εκμάθηση όσο και τη χρήση και κατανόηση της γλώσσας. Υπάρχουν πολλοί τομείς όπου μπορεί να θέσει κανείς την προσωπική γλωσσική του σφραγίδα: επιλογές ανάμεσα σε πλούσια ποικιλία τύπων στην κλίση ονομάτων και ρημάτων (π.χ. πόλησ—πόλεως, αγαπάω—αγαπώ), επιλογές ανάμεσα σε συντακτικά σχήματα και σε υφολογικά διαφοροποιημένες λέξεις και φράσεις κ.ά. Αν πράγματι δημιουργούν προβλήματα ή δεν επαρκούν οι γραμματικές συμ-

³ Αναφέρουμε ενδεικτικά: Θ. Καφζής, *Τα σωστά ελληνικά*, Αθήνα, εκδ. Φιλιπότη, 1995, Ε. Κριαράς, *Τα πεντάλεπτά μου στην ΕΡΤ και άλλα γλωσσικά*, Θεσσαλονίκη, Μωλλιάρη-Παιδεία, 1998, Ι. Παπαζαφείρη, *Λάθη στη χρήση της γλώσσας μας*, 2 τόμοι, Αθήνα, Σμίλη, 1996–1997.

βάσεις, επιβάλλεται να προταθούν αλλαγές και συμπληρώσεις, επαρκώς τεκμηριωμένες και αιτιολογημένες, που να εντάσσονται στο πλαίσιο των βασικών αρχών και της γενικότερης προσέγγισης για τη ρύθμιση της γλώσσας που έχει υιοθετηθεί από τη Γραμματική. Κάθε αναθεώρηση του εγχειριδίου αυτού θα πρέπει να λαμβάνει σοβαρά υπόψη αυτές τις προτάσεις και να τις θέτει σε συζήτηση.

Με αυτή τη λογική, επιλέξαμε να ασχοληθούμε στο παρόν άρθρο (που θα δημοσιευτεί σε δύο μέρη) με την παρουσία ή απουσία του τελικού -ν, με κάποιες προβληματικές περιπτώσεις ορθογραφίας, με τη χρήση του κόμματος, καθώς και με κάποια ζητήματα σύνταξης και λεξιλογίου που αποτελούν αντικείμενο συζητήσεων και προβληματισμών. Η διένεξη μεταξύ υποστηρικτών του πολυτονικού συστήματος και υποστηρικτών του μονοτονικού⁴ δε θα μας απασχολήσει, γιατί θεωρούμε ότι υπερβαίνει τα όρια της απλής συζήτησης για τη γλώσσα—τα επιχειρήματα υπέρ του πολυτονικού ανάγονται στο χώρο της αισθητικής («είναι ωραία η περισπωμένη», «οι διαφορετικοί τόνοι και τα πνεύματα διακοσμούν το κείμενο» κτλ.) ή της ιδεολογίας (σχέση της νέας ελληνικής με την αρχαία).

1. Τελικό -ν

Επειδή η παρουσία ή η απουσία του τελικού -ν συνδέεται με την απόδοση φαινομένων του προφορικού λόγου, είναι φυσικό να παρατηρείται κάποια ρευστότητα, π.χ. μπορεί να πούμε emphaticά τον άλλον θέλω, όχι αυτόν, ενώ είναι άχρηστο το τελικό -ν στο «άλλον», εφόσον το γένος δηλώνεται από το άρθρο. Ο γραπτός λόγος δεν είναι δυνατόν να παρακολουθεί όλη την ποικιλία του προφορικού. Είναι γνωστό ότι διαθέτει πολύ λιγότερα μέσα από τον προφορικό για την έκφραση στάσεων, αποχρώσεων, συναισθημάτων.

Μια διαδεδομένη αντίρρηση σχετικά με τους κανόνες της Γραμματικής είναι ότι το δεν πρέπει να διατηρεί πάντοτε το -ν για να διακρίνεται από το δε (μεν...δε...). Με δεδομένο όμως ότι η σύνταξη μεν...δε... είναι πλέον αρκετά περιορισμένη, φαίνεται λογικό να διατηρείται το -ν μόνον όταν υπάρχει κίνδυνος σύγχυσης, π.χ. *Ο καθηγητής τον επέπληξε· εκείνος δεν φώναξε για να διαμαρτυρηθεί*. Επίσης, θα μπορούσε να διατηρηθεί σε διαλόγους, σε emphaticή χρήση: *δεν θέλω, σου λέω!* (ενώ σε μη emphaticή χρήση κανονικά δε θέλω). Πολλές συζητήσεις έχουν γίνει

⁴ Υπάρχουν και κάποιες διαφορές στη χρήση του μονοτονικού, όπως, για παράδειγμα, ο προτεινόμενος στο λεξικό Μπαμπινιώτη τονισμός της γενικής του οριστικού άρθρου (τού - τής - τού) μετά από ουσιαστικό, επίθετο, κτλ. για να αποφεύγεται η σύγχυση με τα κτητικά, αλλά δε συνιστούν αντικείμενο ευρύτερης συζήτησης. Για τη χρησιμότητα μιας τέτοιας διαφοροποίησης θα είχαμε επιφυλάξεις, δεδομένου ότι, όπως φαίνεται και από το παράδειγμα που παρατίθεται, από τα συμφραζόμενα δεν προκύπτει κίνδυνος ασάφειας: *Η πτώση τής τιμής τού δολαρίου προκαλεί αναταραχές στις αγορές τής Ευρώπης*. Σε αντίθετη περίπτωση, που είναι σπάνια, μπορούμε καταχρηστικά να χρησιμοποιήσουμε το τελικό -ν: *Η πρακτική τού αύριο και η πρακτική τού σήμερα*.

και για τη διατήρηση του τελικού -ν στα αρσενικά, άσχετα από το σύμφωνο που ακολουθεί, προκειμένου να γίνεται διάκριση γένους. Και σ' αυτή την περίπτωση φαίνεται παράλογο να χρειάζεται ο φυσικός ομιλητής το -ν για να ξεχωρίσει το αρσενικό από το ουδέτερο. Ποιος θα αναρωτιόταν, π.χ., αν το *θύρυβο* παραπέμπει στην ονομαστική ο *θύρυβος* και όχι το *θύρυβο*; Σύγχυση μπορεί να προκύψει αν μια λέξη εμφανίζεται και στο αρσενικό και στο ουδέτερο, π.χ. το *νέο* (ονομαστική «ο νέος») και το *νέο* (ονομαστική «το νέο»), οπότε τότε η χρήση του τελικού -ν επιβάλλεται.

2. Ορθογραφία

Στη σχολική Γραμματική τηρήθηκαν οι αρχές του Ορθογραφικού Οδηγού της «Μεγάλης» Γραμματικής του Τριανταφυλλίδη, με κάποιες μικρές αλλαγές, όπως η κατάργηση του ω στα παραθετικά των επιθέτων και η κατάργηση του η και του ω στις καταλήξεις των ρημάτων στην υποτακτική.⁵ Ας θυμίσουμε αυτές τις βασικές αρχές:

1. διατηρείται η ιστορική ορθογραφία προκειμένου για λέξεις που προέρχονται από τα αρχαία ελληνικά και παραμένουν αμετάβλητες (ή σχεδόν αμετάβλητες) και
2. μεταγράφονται φωνητικά (δηλαδή με την απλούστερη δυνατή γραφή: ι, ο, ε, γκ αντί για γη και ένα σύμφωνο αντί για διπλά) οι νέες ελληνικές λέξεις των οποίων δεν είναι φανερή η σχέση με τις αρχαίες (π.χ. *αγόρι*, από το μεσαιωνικό *αγόρι(ν)*, από το *άγωρος*, από το αρχαίο *άωρος*) και οι μεταχριστιανικές λέξεις ξένης καταγωγής (π.χ. *κανέλα*, από το ιταλικό *cannella*). Στις τελευταίες περιλαμβάνονται και τα «αντιδάνεια», δηλαδή λέξεις που προήλθαν από ξένες γλώσσες, οι οποίες όμως τις είχαν δανειστεί από τα αρχαία ελληνικά, π.χ. *τσιρότο*, από το ιταλικό *cerotto*, από το αρχαίο ελληνικό *κηρωτόν*.⁶ Τα δάνεια από τη λατινική γλώσσα απλογραφούνται, εκτός από ελάχιστες λέξεις που καθιερώθηκαν στην ελληνική γλώσσα πολύ παλιά, ήδη από τους τελευταίους προχριστιανικούς αιώνες, όπως *καντήλι*, *κώδικας*.

Όπως είναι φυσικό, κάθε ορθογραφική ρύθμιση, όσο ορθολογική και να είναι, δημιουργεί και κάποιες προβληματικές περιπτώσεις, κυρίως όταν συγκρούονται

⁵ Η ορθογραφία της σχολικής Γραμματικής ακολουθείται σε γενικές γραμμές σε ευρεία κλίμακα. Σημαντικές αποκλίσεις παρουσιάζουν μόνο τα λεξικά Κριαρά (*Νέο ελληνικό λεξικό της σύγχρονης δημοτικής*, Αθήνα, Εκδοτική Αθηνών, 1995) και Μπαμπινιώτη (*Λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας*, Αθήνα, Κέντρο Λεξικολογίας, 1998), οι οποίες απηχούν προσωπικές απόψεις. Για αναλυτική παρουσίαση του ζητήματος της ορθογραφίας της σύγχρονης ελληνικής βλ. Α. Ιορδανίδου, «Η ορθογραφία στα νεοελληνικά λεξικά», *Γλώσσα*, 44, 1998.

⁶ Έτσι και *στιλ* (γαλλικό *style*, με επίδραση του αρχαιοελληνικού *στάλος*).

ορισμένα κριτήρια μεταξύ τους. Για παράδειγμα, οι γραφές *καινούργιος* / *καινούριος*: η πρώτη ακολουθεί πιστά το ετυμολογικό κριτήριο (ιστορική ορθογραφία, *καινός* + *έργο*), η δεύτερη απλοποιεί με βάση παρόμοιους σχηματισμούς, όπου η προφορά *ριος* είναι *rijos*, βλ. *καθάριος*, *πανώριος*. Από τις γραφές *συγγνώμη* / *συγγνώμη* η πρώτη είναι ετυμολογικά ορθή (*συν* + *γνώμη*) αλλά παραπέμπει σε δύο είδη προφοράς, όπως, για παράδειγμα, η λέξη *συγγραφέας* (*sinɣnomi* και *singnomi*, που δε χρησιμοποιείται, ενώ το *singrafeas* χρησιμοποιείται), η δεύτερη αποτυπώνει την προφορά *siɣnomi*, που είναι αρκετά συνηθισμένη. Τι γίνεται σε παρόμοιες περιπτώσεις; Απλούστατα. . . υιοθετούμε και τις δύο γραφές. Σε κάθε γλώσσα παρατηρούνται διπλές γραφές, αρκεί το φαινόμενο να είναι περιορισμένο και να μην αποτελεί εμπόδιο στη διδασκαλία και στην εκμάθηση της ορθογραφίας. Το ίδιο θα μπορούσε να ισχύσει και όταν:

- κάποιος σωστός ετυμολογικά τύπος υποχωρεί έναντι άλλου στην καθημερινή πρακτική, όπως *καταχωρίζω* (ορθό) / *καταχωρώ* (συνηθισμένη χρήση), άρα να είναι δεκτά και τα *καταχώριση* / *καταχώρηση*, *καταχώρισα* / *καταχώρησα*.⁷ Παρόμοια: *παρεισφρέω* (ορθό) / *παρεισφρύω* (συνηθέστερη χρήση, με επίδραση του «διδεισδύω»), *παρεισέφρησα* / *παρεισέφρυσσα*, *παρείσφρηση* / *παρείσφρυση*.
- δεν υπάρχει συμφωνία ως προς την ετυμολογική προέλευση, όπως στην περίπτωση *στρήγλα* (από αρχαία ελληνική λέξη *τρήλη*) / *στρήκλα* (από λατινική *strigula*, από την ελληνιστική *στρινξ*, *στρινγός*).

Σε περιπτώσεις όπου ένας σωστός ετυμολογικά τύπος εμφανίζεται ως ορθογραφική εξαίρεση σε μια κατηγορία κλίσης ή σε μια οικογένεια λέξεων⁸, η επιλογή θα μπορούσε να στηρίζεται σε κριτήρια ευκολίας εκμάθησης. Για παράδειγμα, η γραφή *κτήριο* είναι ετυμολογικά ορθή (από το *οικητήριο* ή το *ευκτήριον*) αλλά η γραφή *κτίριο* (ως παρετυμολογία του *κτίζω*) έχει το πλεονέκτημα ότι συνδέει τη λέξη με την οικογένεια του *κτίζω*, άρα καθιστά ευκολότερη την εκμάθηση σημασίας - ορθογραφίας. Παρόμοια, οι γραφές *έρρεα* - *έρρευσα* είναι ετυμολογικά ορθές (αρχαίο ρήμα, ιστορική ορθογραφία), αλλά αποτελούν τη μοναδική

⁷ Δεν ισχύει το ίδιο για περιπτώσεις όπως *εγχείριση*, όπου δε χρησιμοποιείται πλέον το ρήμα *εγχειρώ* (*εγχειρίστηκε ο ασθενής και όχι εγχειρήθηκε*, και *διευκρίνιση* (δε χρησιμοποιείται πλέον το *διευκρινώ*)).

⁸ Δεν αναφερόμαστε προφανώς σε περιπτώσεις όπου, ήδη από τα αρχαία ελληνικά, υπήρχαν δύο ή τρία διαφορετικά θέματα στο εσωτερικό μιας οικογένειας λέξεων, όπως *λείπω* - *υπόλοιπος* - *λιποτάκτης*, *αμείβω* - *αμοιβή*, *αλείφω* - *αλοιφή*. Αυτά διατηρούνται, ως ιστορική ορθογραφία, παρά το γεγονός ότι δυσχεραίνουν σημαντικά την εκμάθηση, αφού ο διδασκόμενος πρέπει να τα μάθει εξαρχής ως ορθογραφικές «ιδιομορφίες». Στους τομείς αυτούς παρατηρείται (δικαιολογημένα) υψηλό ποσοστό λαθών. Ιδιαίτερα προβληματική είναι η περίπτωση (*ανα*)*μειγνώω* - *μειξη* - *μείγμα* - *μεικτός* - *μυγάδας* - *συμμηγής* κτλ., γιατί υπήρχαν διπλές γραφές από τα αρχαία ελληνικά (π.χ. *μείγμα* / *μήγμα*). Φαίνεται ότι συνηθέστερες είναι οι γραφές που αναφέρθηκαν. Μεγάλη δυσκολία παρουσιάζουν και περιπτώσεις όπως *όροφος* - *διώροφο*, *οδύνη* - *επώδυνος*, *ορυχείο* - *χρυσωρυχείο*, όπου ακολουθείται παλαιότερος κανόνας τροπής του *ο* σε *ω*.

εξαίρεση στο νεοελληνικό κλιτικό σύστημα να διπλασιάζεται το αρχικό ρ σε απλό ρήμα (όχι σύνθετο, π.χ. *κατέρρεα, κατέρρευσα*) με αύξηση. Επομένως, ενδείκνυται να προτιμήσουμε τη γραφή με ένα ρ, για να μην επιβαρύνουμε την ορθογραφική εκμάθηση. Το ίδιο και για τη μετοχή *οξυμμένος*, που η ιστορική της γραφή είναι με *μμ*, αλλά στη σύγχρονη ελληνική δε διπλασιάζεται το *μ* γι' αυτή την κατηγορία ρημάτων (*άρα οξυμμένος*).⁹ Αντικείμενο συζητήσεων αποτελεί και η γραφή *νεώτερος*, η οποία δεν ισχύει κανονικά, εφόσον όλα τα παραθετικά έχουν απλοποιηθεί σε *-ότερος, -ότατος*.¹⁰ Τα *νεωτερίζω / νεωτερισμός*, ως λέξεις αρχαιοελληνικής προέλευσης, θα έπρεπε να κρατήσουν το *ω*, αλλά αυτό συνιστά ορθογραφική εξαίρεση στην οικογένεια λέξεων όπου ανήκουν, οπότε δικαιολογείται και η γραφή με *ο*. Με παρόμοια λογική μπορεί να ρυθμιστεί η γραφή λέξεων με κοινό το δεύτερο συνθετικό, π.χ. το *ταχύρρυθμος* θα μπορούσε να γραφεί με δύο ρ, παρ' όλο που δεν αποτελεί αρχαία λέξη, κατ' αναλογία με τα *ομόρρυθμος, ετερόρρυθμος*. Δεν μπορεί να ισχύσει όμως το ίδιο για περιπτώσεις όπως *λατρεία* (από το *λατρεύω*) - *ειδωλολατρία* (από το *ειδωλολάτρης*), και για τα συναφή (*πορεία - πρωτοπορία, θρησκεία - ανεξιθρησκεία* κτλ.).¹¹

Η λογική της «καθιέρωσης μέσω χρήσης» επικράτησε παλαιότερα (σχολική Γραμματική) για τις γραφές *αυγό* και *αυτί*, ενώ ετυμολογικά ορθές¹² θα ήταν οι γραφές *αβγό* (από το αρχαίο *ωά*, πληθ. τα *ωά*, που προφερόταν στα μεσαιωνικά ελληνικά *τανγα-ταυγά-*, άρα φωνητική αλλαγή, που δε δικαιολογεί τη γραφή με *υ*) και *αφτί* (από το αρχαίο *ους*, πληθ. τα *ωτία*, που προφερόταν στα μεσαιωνικά ελληνικά *taftia-ταυτία-*, άρα φωνητική αλλαγή, που δε δικαιολογεί τη γραφή με *υ*). Σήμερα χρησιμοποιούνται και οι δύο γραφές, αλλά στα σχολικά βιβλία εμφανίζεται η γραφή με *υ*, λόγω συμμόρφωσης με τη σχολική Γραμματική. Καθιερωμένες λόγω ευρείας χρήσεως είναι και ορισμένες—λίγες—γραφές που οφείλονται σε παρετυμολογία, όπως η *πολυθρόνα* (από το ιταλικό *παλτρονα*, παρετυμολογική συσχέτιση με *πολύς + θρόνος*) και το *μυδράλιο* (από το γαλλικό *μπραιλλε*, παρετυμολογική συσχέτιση με τη λέξη *μύδρος*).¹³

Ιδιαίτερη κατηγορία συνιστούν τα κύρια ονόματα. Παρ' όλες τις υποδείξεις της «Μεγάλης» Γραμματικής του Τριανταφυλλίδη για τήρηση των ορθογραφικών

⁹ Για τη λόγια κλίση σε *-ώ, -οίς* (π.χ. *πληρώ, πληροίς* έχει προταθεί να ενσωματωθεί στη διαδεδομένη κλίση σε *-ώ, -είς* (*άρα πληρώ, πληρείς*, αλλά δεν έχει επικρατήσει αυτή η άποψη).

¹⁰ Σε λόγιες εκφράσεις, όπως *μέχρι νεωτέρας*, μπορεί να διατηρηθεί.

¹¹ Για νεότερους σχηματισμούς, θα ληφθεί υπόψη το ίδιο κριτήριο, δηλαδή *αεροπειρατία* αν προέρχεται από το *αεροπειρατής*, αλλά *αεροπειρατεία* ως σύνθεση *αερο + πειρατεία*. Βλ. και *θαλασσοθεραπεία*, ως σύνθεση *θαλασσο + θεραπεία*.

¹² Όπως αναγνώριζε και ο Μ. Τριανταφυλλίδης. Βλ. *Άπαντα*, 7ος τόμος, Θεσσαλονίκη, Α.Π.Θ., Ινστιτούτο Ν.Ε. Σπουδών, Ίδρυμα Μ. Τριανταφυλλίδη, 1985.

¹³ Γιατί όμως να μη διορθώσουμε *έγκραφα* (πριν *καθιερωθεί*...) την *πιλωτή*, που καμιά σχέση δεν έχει με την *πύλη*, άρα πρέπει να γραφεί *πιλοτή* από το γαλλικό *pilotis*; Έτσι διορθώσαμε και το *συντριβάνι* (από τουρκική λέξη).

κανόνων που ισχύουν για τα κοινά ονόματα¹⁴, η γραφή τους παρουσιάζει μεγάλη ποικιλία. Για παράδειγμα, συνηθίζεται η γραφή *Χρήστος*, ενώ ετυμολογικά ορθό είναι το *Χρίστος* (από το *Χριστός* και όχι από το επίθετο *χρηστός*), και η γραφή *Μανώλης*, ενώ ετυμολογικά ορθό είναι το *Μανόλης* (από το *Εμμανουήλ*, που δε δικαιολογεί την παρουσία του *ω*). Η γραφή των επωνύμων είναι ακόμα πιο προβληματική, εφόσον φαίνεται να επικρατεί η «ατομική ορθογραφία», όπως στις περιπτώσεις *Βασιλιάς* και *Καμμένος*. Η ρύθμιση της ορθογραφίας των κύριων ονομάτων θα πρέπει να γίνει με κρατική ευθύνη και να συμπεριληφθεί στη σχολική Γραμματική, ώστε να ελέγχεται και η δήλωση της ορθογραφίας από τον κάτοχο του ονόματος (όπως γίνεται σε άλλες χώρες).¹⁵

Ακόμα μεγαλύτερο πονοκέφαλο προκαλούν τα κύρια ονόματα ξένης προέλευσης. Η αλήθεια είναι ότι σχετικά μ' αυτά οι υποδείξεις της «Μεγάλης» Γραμματικής του Τριανταφυλλίδη δημιουργούν αρκετές ασάφειες. Η διάκριση σε δύο κατηγορίες, «καθιερωμένη γραφή» (π.χ. *Σαίξπηρ*), άρα σεβασμός της ορθογραφίας, και «μη καθιερωμένη γραφή», άρα μεταγραφή με βάση κάποιους κανόνες, είναι ήδη προβληματική. Ποια ανήκουν στην πρώτη κατηγορία και ποια στη δεύτερη; Σύμφωνα με τους κανόνες μεταγραφής, για τη δεύτερη κατηγορία ισχύει η απλούστερη δυνατή γραφή, με εξαίρεση την απόδοση με *υ* και *αι* των *u*, *y*, *ai* (π.χ. *Μυσσέ*, *Νέα Υόρκη*, *Βολταίρος*) και των διπλών συμφώνων (π.χ. *Ροσσίνι*). Φαίνεται ότι έγινε προσπάθεια να αποδοθούν με απλό τρόπο οι φθόγγοι των ξένων γλωσσών αλλά διατηρήθηκαν τα *υ*, *αι* και τα διπλά σύμφωνα για να δώσουν μια «εικόνα» της γραφής του ξένου ονόματος στην αρχική του μορφή. Αναρωτιέται όμως εύλογα κανείς πόσο λειτουργική και εφαρμόσιμη είναι αυτή η αρχή της «αντιστρεψιμότητας», όπου η ελληνική γραφή μάς οδηγεί στην αρχική μορφή του ξένου ονόματος. Αν κάποιος δε γνωρίζει αγγλικά, είναι δυνατόν να αναχθεί από τη γραφή *Σαίξπηρ* στη γραφή *Shakespeare*; Όση προσπάθεια και να καταβληθεί, τα γράμματα και οι συνδυασμοί γραμμάτων στην ελληνική γλώσσα απέχουν πολύ από το να αποδώσουν φθόγγους άλλων γλωσσών. Επομένως, φαίνεται δικαιολογημένη η τάση που κυριαρχεί τα τελευταία χρόνια σε πολλούς δημοσιογραφικούς και εκδοτικούς οργανισμούς για φωνητική μεταγραφή των ξένων κύριων ονομάτων, δηλαδή με βάση την προφορά τους στα ελληνικά, όπως ακριβώς ισχύει για τα κοινά ονόματα ξένης προέλευσης. Μπορεί να ξενίζουν γραφές όπως *Σέξπιρ*, αλλά έτσι διευκολύνεται σημαντικά η ρύθμιση της ορθογραφίας και διαμορφώνεται

¹⁴ Προφανώς αυτό δεν ισχύει για την ορθογραφία ιστορικών ονομάτων, π.χ. *Βηλαράς*, *Σολωμός*.

¹⁵ Η ορθογραφική αυτή ακαταστασία δημιουργεί προβλήματα στη σύνταξη καταλόγων, όπως ο τηλεφωνικός κατάλογος, καθώς και στη σύνταξη εγκυκλοπαιδικών λεξικών, όπου ο χρήστης είναι πολλές φορές αναγκασμένος να δοκιμάζει κάθε δυνατή γραφή του ονόματος για να το βρει. Ειδική περίπτωση ορθογραφίας αποτελούν κοινές λέξεις που περιέχονται σε τίτλους ιδρυμάτων, οργανισμών κτλ.. Φαίνεται λογικό, παρ' όλο που αποτελούν συστατικό καθιερωμένου τίτλου, να εφαρμόζονται και σ' αυτές οι κανόνες ορθογραφίας, άρα να γράφουμε το *Κολέγιο Αθηνών*, *Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας*.

ενιαίος τρόπος γραφής των λέξεων που προέρχονται από ξένες γλώσσες. Κάποια στιγμή θα το συνηθίσουμε, όπως πολύ καλά συνηθίσαμε το *τρένο*, που ήταν πολύ περισσότερο καθημερινό και οικείο.